

JUSTYNA ZAJKO-CZOCHAŃSKA

<https://orcid.org/0000-0001-6414-8280>

Uniwersytet w Białymstoku / Instytut Studiów Kobietych (Polska)

University of Białystok / Institute of Women's Studies (Poland)

Moda i praktyka.

„Przyjaciółka” jako materiał do badań¹

Streszczenie

W artykule przedstawiono sposób prezentowania zagadnienia mody przez redakcję najpopularniejszego pisma dla kobiet okresu Polski Ludowej – „Przyjaciółki”. Analizie poddano numery z lat 1957–1975. Celem badań była odpowiedź na pytania: W jakim stopniu analizowany periodyk podejmował tematykę mody? Jaki charakter przybierały treści prezentujące zagadnienie związane z modą? Czy publikowane artykuły miały realny wpływ na kształtowanie gustów, poczucie estetyki oraz potrzeby podążania za trendami modowymi przez kobiety wiejskie?

Słowa kluczowe: „Przyjaciółka”, moda, prasa dla kobiet wiejskich, moda w PRL

---

¹ Publikacja przygotowana/dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Edukacji i Nauki. Jest wynikiem udziału w projekcie „Ośrodek Badań Historii Kobiet – kontynuacja”.

**FASHION AND PRACTICE.
PRZYJACIÓŁKA AS MATERIAL FOR RESEARCH**

Abstract

The article discusses the way of presenting the issue of fashion by the editors of the most popular magazine for women of the Polish People's Republic – *Przyjaciółka*. The years 1957–1975 were analyzed. The aim of the research was to answer the following questions: to what extent did the analyzed periodical take up the subject of fashion? What was the nature of the content presenting the issue related to fashion? Did the published articles have a real impact on shaping tastes, a sense of aesthetics and the need to follow fashion trends in rural women?

Keywords: fashion, press for rural women, fashion in the Polish People's Republic

Uwagi wprowadzające

Moda od zawsze znajdowała się w kręgu zainteresowań kobiet. Przez to pojęcie autorka rozumie „styl ubierania się charakterystyczny dla danej epoki, dla określonego terytorium”, a także „zespół norm dotyczących zewnętrznego wyglądu człowieka (jego ubioru, obuwia, fryzury), panujących, lansowanych przez pewien czas”².

Inspiracji, najnowszych trendów, ale też praktycznych porad modowych czy krawieckich kobiety poszukiwały w prasie, która w okresie Polski Ludowej stanowiła podstawowe źródło wiedzy na temat mody i urody. W periodykach dla kobiet, obok artykułów poświęconych rodzinie, małżeństwu, bieżącym informacjom z kraju i ze świata, porad zdrowotnych i kulinarnych czy beletrystyki, redakcje dużo miejsca poświęcały tematyce strojów, ubiorów i modzie. Czasopismem, w którym bez wątpienia rubryka moda cieszyła się największą popularnością, był założony w 1945 r. „Przekrój”. Na jego łamach Barbara Hoff tworzyła rubrykę „Moda” będącą wówczas podstawowym źródłem wiedzy Polek o panujących trendach³. Innym periodykiem propagującym zachodnią kulturę,

² Agnieszka Rydz, „Moda okupacyjna w Paryżu i w Warszawie”, w: Elżbieta Winiecka, *Mody: teorie i praktyki*, (Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2018), 167.

³ Aleksandra Boćkowska, *To nie moje wielbłądy. O modzie w PRL*, (Wołowiec 2015). Sylwetkę Barbary Hoff, a także tematykę mody w PRL szerzej prezentuje wystawa „Kobiety. POLSKA MODA”, <http://www.isk.bialystok.pl/moda/index.html> [dostęp: 3.08.2023].

w tym modę, był miesięcznik „Ty i Ja”. Pisząca na jego łamach Teresa Kuczyńska kreowała wizerunek modnej, ale jednocześnie wyidealizowanej, wręcz niedoścignionej wyglądem polskiej kobiety⁴. „Moda i Życie Praktyczne”, a w późniejszym okresie wydawniczym „Kobieta i Życie”, nieco inaczej niż dwa poprzednie tytuły prezentowała zagadnienie mody. Dziennikarki koncentrowały się nie tylko na przekazywaniu nowinek ze świata mody, ale przede wszystkim publikowały sposoby i możliwości przerabiania niemodnych elementów garderoby oraz szycia ubrań na każdą okazję. Wszystkie wspomniane periodyki adresowane były do kobiet mieszkających w miastach, wykształconych, pochodzących z rodzin inteligenckich. Nauczycielki, urzędniczki, lekarki, kobiety pracujące zawodowo sięgające po owe czasopisma pragnęły podążać za modą, być stylowe, zadbane i eleganckie. Modnie ubrane pragnęły być także kobiety wiejskie. Periodyki kierowane właśnie do nich również zapoznawały gospodynie wiejskie z obowiązującymi trendami, aktualnościami ze świata mody oraz praktycznymi poradami.

W Polsce Ludowej najpopularniejszym czasopismem adresowanym do kobiet wiejskich była „Przyjaciółka”. Niniejszy artykuł ma na celu przybliżyć tematykę mody prezentowaną przez ten periodyk. Opracowanie stanowi próbę odpowiedzi na następujące pytania badawcze: W jakim stopniu analizowany periodyk podejmował tematykę mody? Jaki charakter przybierały treści prezentujące zagadnienie związane z modą? Czy publikowane artykuły miały realny wpływ na kształtowanie gustów, poczucie estetyki oraz potrzeby podążania za trendami modowymi przez kobiety wiejskie? Przedmiotem badań były numery mutacji wiejskiej tygodnika „Przyjaciółka” ukazujące się w latach 1956–1975. Rok 1956 określany mianem „odwilży” przyniósł nie tylko zmiany w polityce i gospodarce kraju, ale również wpłynął na wizerunek polskiej kobiety. Cezurę czasową zamyka rok 1975, w którym zaprzestano wydawania czasopisma w wersji zmutowanej. W procesie badawczym zastosowano analizę zawartości prasy wszystkich numerów w analizowanym przedziale czasowym.

⁴ Agata Szydłowska, *Paryż domowym sposobem. O kreowaniu stylu życia w czasopismach PRL*, (Warszawa: Muza, 2019), 295–297.

Moda na łamach „Przyjaciółki”

„Przyjaciółka” była tygodnikiem wydawanym od 1948 r. i już od pierwszych numerów tematyka modowa była nieodłącznym elementem każdego zeszytu pisma. Początkowo tablica wykrojów i porady krawieckie, a następnie na prośbę czytelniczek rubryki poświęcone zagadnieniom modowym stale towarzyszyły innym tematom podejmowanym przez redakcję pisma⁵. W pierwszych latach powojennych koncentrowano się przede wszystkim na wroście poziomu higieny wśród społeczności wiejskiej, dbałości o urodę oraz na estetycznym wyglądzie kobiet wiejskich. Teksty stanowiły praktyczne porady krawieckie oraz edukowały, jak wyglądać czysto i schludnie. „Odwilż październikowa” była zwrotem ku nowoczesności kobiet wiejskich, i to nie tylko w zakresie gospodarstwa domowego. Prasa, w tym „Przyjaciółka”, propagowała wśród czytelniczek wzrost znaczenia estetyki, pięknego wyglądu oraz modnych kreacji⁶. W końcu lat 50. artykuły poświęcane modzie przybierały charakter głównie intruktażowo-poradnikowy. Redakcja zamieszczała rysunki, rzadziej zdjęcia opatrzone wskazówkami, jak uszyć nowe ubranie, przerobić niemodny strój, jak wyglądać gustownie, a także w jaki sposób zestawić ze sobą elementy garderoby⁷. Ogromną popularnością również w latach późniejszych cieszył się „Arkusze Wykrojów”⁸. Stanowił on rysunek oraz tablicę wykrojów konkretnej części garderoby. Wykroj wraz z wymiarami oraz instrukcją krawiecką był dużych rozmiarów (zajmował dwie strony pisma), by każda kobieta mogła samodzielnie uszyć upragnione ubranie. Arkusze prezentowały niemal każdy rodzaj odzieży. Drukowano wykroje bluzek, spodni, sukienek, płaszczy, kostiumów kąpielowych,

⁵ Zofia Sokół, „Przyjaciółka» – tygodnik kobiecy (1948–1989). Część I. Lata 1948–1951”, *Kieleckie Studia Bibliologiczne*, t. 6, 2001, 103.

⁶ Małgorzata Fidelis, Katarzyna Stańczak-Wislicz, „Piękne i zaradne. Rytuały ciała, moda i uroda”, w: Katarzyna Stańczak-Wislicz, Piotr Perkowski, Małgorzata Fidelis, Barbara Klich-Kluczevska (red.), *Kobiety w Polsce 1945–1989. Nowoczesność, równouprawnienie, komunizm*, (Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2020), 431–432.

⁷ Na przykład „Kapryśna”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1959, 15; „Na plażę”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1959, 3; „Bolerko”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1959, 14–15; „Koszulka-wiatrówka dla dziecka od 7 do 9 lat”, *Przyjaciółka*, nr 32, 1959, 8–9; [brak tytułu] (strój narciarski), *Przyjaciółka*, nr 2, 1957, 7.

⁸ Zaprzestano drukowania „Arkusza Wykrojów” w 1978 r. na rzecz dodatku *Sezam. Kwartalnik Przyjaciółki*. Patrz Z. Sokół, *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, (Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1998), 116.

po piżamy, podomki i biustonosze⁹. W kolejnych dwóch dekadach poza chętnie czytany i wykorzystywany „Arkuszem Wykrojów” pomocą kobietom w czasach niedoboru służyła m.in. rubryka „Szyjąc same – oszczędzamy”. Znajdowała się w niej bardziej obszerna treść opisująca krok po kroku czynności, jakie należy wykonać, by skroić nowy lub zmodyfikować niemodny już strój. Dodatkiem był mniejszych rozmiarów szablon wraz z dokładnymi wymiarami¹⁰.

Należy mieć na uwadze, że czytelniczkami „Przyjaciółki” były przede wszystkim kobiety zamieszkujące wieś oraz mniejsze miejscowości, a więc zdecydowanie rzadziej niż w przypadku kobiet miejskich w kręgu ich zainteresowań znajdowała się moda. Było to podyktowane m.in. charakterem wykonywanej przez nie pracy. Gospodynie zajmujące się domem, dziećmi, ale także pracą w gospodarstwie rolnym, przeciążone licznymi obowiązkami, nie znajdowały czasu na nowinki modowe. Z uwagi na rodzaj podejmowanych czynności w domu, polu, obojętnie oraz przy hodowli zwierząt, na co dzień też nie miały możliwości ubierania się, strojenia i wyglądzania jak kobiety wykonujące inne zawody. Innym ważnym aspektem były względy materialne. Po tygodnik sięgały kobiety o niskim dochodzie, mniej zamożne, które miały dość mocno ograniczone możliwości zakupu produktów konsumpcyjnych, i tak mało dostępnych z powodu gospodarki niedoboru. Dodatkowo zbyt duża odległość miejscowości, w której mieszkaly, od miasta, gdzie znajdowały się sklepy, również mocno ograniczała możliwości zakupu nowych, modnych ubrań. Dostrzegając realia życia kobiet wiejskich oraz znając potrzeby swoich czytelniczek, dziennikarki szeroko zachęcały je nie tylko do samodzielnego szycia, ale również do przeróbek krawieckich, dzięki którym stara część garderoby mogła stać się atrakcyjna i modna¹¹. Oparta na listach czytelniczych formuła pisma oraz szeroko prezen-

⁹ Na przykład „Wiosenny płaszcz”, *Przyjaciółka*, nr 11, 1959, 8–9; „Bluzka do piżamy”, *Przyjaciółka*, nr 30, 1959, 8–9; „Biustonosz”, *Przyjaciółka*, nr 1, 1963, 8–9; „Płaszcz dla dziewczynki”, *Przyjaciółka*, nr 8, 1963, 8–9; „Kostium plażowy”, *Przyjaciółka*, nr 19, 1964, 8–9; „Płaszcz dla dziewczynki”, *Przyjaciółka*, nr 42, 1970, 8–9; „Płaszcz i spódnica”, *Przyjaciółka*, nr 41, 1974, 8–9.

¹⁰ Na przykład „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 44, 1966, 7; „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 46, 1967, 7; „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 48, 1967, 7; „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 6, 1968, 7; „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 5, 1969, 7; „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 41, 1970, 7; „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1971, 7; „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 5, 1972, 7.

¹¹ „Moda. Przeróbki”, *Przyjaciółka*, nr 47, 1970, 15.

towane na łamach periodyku poradnictwo nie ominęły także zagadnienia mody. Zespół redakcyjny udzielał rad w formie odpowiedzi na listy czytelniczek nadsyłanych w tym temacie. W rubryce „Odpowiadamy naszym Czytelnikom” podpowiadano, jak domowym sposobem uszyć ubranie z posiadanej przez czytelniczkę tkaniny, jak przerobić niewygodny lub niemodny element garderoby, jak dobrać odpowiednie dodatki do stroju, czy informowano, co było wówczas na czasie¹².

Domowa produkcja odzieży wynikająca z niedoborów rynkowych, a także ograniczonych możliwości dokonywania zakupów przez kobiety wiejskie skutkowałą pojawianiem się reklam maszyn do szycia¹³. Anonse przyciągały rysunkami modnie ubranych kobiet oraz chwytliwymi hasłami. Jedno z nich brzmiało: „Aby nadażyć za ciągłymi zmianami mody wyglądać zawsze atrakcyjnie nie nadwyrażając budżetu domowego szyj sama”¹⁴. Inna z reklam głosiła: „Sama szyję swoje sukienki i jestem zawsze modnie ubrana”¹⁵. Publikowane reklamy zapewniały oszczędność czasu i pieniędzy dzięki zakupowi maszyny do szycia firmy Łuczniak¹⁶.

W latach 60. i 70. na łamach „Przyjaciółki” widoczny był nie tylko wzrost ilościowy treści o tematyce modowej, ale przede wszystkim jakościowy. Zaczęto publikować nie jak dotychczas rysunki, a zdjęcia pięknie i modnie ubranych pań prezentujących aktualne trendy modowe. Fotografie eleganckich sukienek, strojów wieczorowych, płaszczy, żakietów, kapeluszy czy strojów kąpielowych zajmowały nawet całą stronę pisma. Pojawiały się nie tylko wewnątrz numeru, ale także poświęcano im całą, często ostatnią stronę periodyku, a nawet okładkę¹⁷. Zdjęcia opatrzone były tekstem komentującym daną część garderoby. Omawiano krój prezentowanych modeli, fason, długość, rodzaj tkaniny czy zastosowane wzory. Podpowiadano, na jaką okazję można dany strój przyodziąć i z jakimi dodatkami połączyć. Często prezentowano modowe inspiracje zgodnie z nadchodzącą porą roku,

¹² „Odpowiadamy naszym Czytelnikom”, *Przyjaciółka*, nr 49, 1970, 7; „Odpowiadamy naszym Czytelnikom”, *Przyjaciółka*, nr 39, 1971, 7; „Odpowiadamy naszym Czytelnikom”, *Przyjaciółka*, nr 49, 1972, 7.

¹³ Na przykład „Maszyna do szycia w każdym domu”, *Przyjaciółka*, nr 8, 1963, 14.

¹⁴ *Przyjaciółka*, nr 26, 1966, 14.

¹⁵ *Przyjaciółka*, nr 19, 1973, 14.

¹⁶ *Przyjaciółka*, nr 29, 1973, 14.

¹⁷ Na przykład Jadwiga, „Od stóp do głów w dzianinie”, *Przyjaciółka*, nr 45, 1974, 15; brak tytułu, *Przyjaciółka*, nr 41, 1970, 16; „Jesienna dziewczyna”, *Przyjaciółka*, nr 42, 1974, okładka; „Moda... moda... moda...”, *Przyjaciółka*, nr 41, 1967, okładka; „Czy pani lubi pełeryny”, *Przyjaciółka*, nr 42, 1974, 14.

zbliżającymi się świętami, jak np. Dzień Kobiet, Boże Narodzenie czy sylwester, proponując odpowiednie i modne ubranie¹⁸. Poza odzieżą na łamach pisma można było odnaleźć liczne artykuły prezentujące dodatki niezbędne w codziennej stylizacji. Omawiano buty, torebki, kapelusze, kamizelki czy paski. Przedstawiano nie tylko najmodniejszą w sezonie galanterię czy obuwie, ale instruowano też, jak samodzielnie wykonać ciepłe skarpety oraz efektowną czapkę¹⁹.

Wspomniany wzrost zainteresowania redakcji tematyką modową przejawiał się w doniesieniach o najnowszych trendach płynących prosto z Paryża. Na łamach „Przyjaciółki” relacjonowano, co się nosi na Zachodzie, jakie nowości proponują największe domy mody, oraz prezentowano paryskie kolekcje na nadchodzący sezon²⁰. Najnowsze wieści ze światowej stolicy mody przywoziła Jadwiga Grabowska – jedna z najwybitniejszych i najbardziej zapracowanych polskich projektantek, wieloletnia dyrektor „Mody Polskiej”. Grabowska przekazywała Polkom nowe modele lansowane w Paryżu, ale także doradzała, jak własnym sumptem „umodnić zeszlóroczny strój”²¹. Dla czytelniczek nie były to zwykle porady modowe, a wskazówki od jednej z najbardziej rozpoznawalnych osób z branży modowej, znającej nie tylko polskie, ale i zagraniczne trendy. W latach 70. w „Przyjaciółce” na stałe zagościła rubryka „Moda” prowadzona przez Jadwigę Komorowską²². Dziennikarka dzięki podróżom do Francji inspirowała polskie kobiety, dyktowała najnowsze trendy oraz doradzała, jak wyglądać elegancko i stylowo. Śledząc na bieżąco branżę, prezentowała propozycje przemysłu zagranicznego i krajowego. W prowadzonej przez Komorowską rubryce

¹⁸ Na przykład Jadwiga, „Liczy się pomysł”, *Przyjaciółka*, nr 44, 1974, 16; eadem, „Moda, moda”, *Przyjaciółka*, nr 7, 1970, 16; eadem, „Na wiosnę i... lato”, *Przyjaciółka*, nr 7, 1971, 16; eadem, „Udanej zabawy”, *Przyjaciółka*, nr 52, 1974, 15.

¹⁹ Na przykład Jadwiga, „Nie ubiór zdobi, lecz... dodatki”, *Przyjaciółka*, nr 42, 1972, 7; eadem, „Buty... buty... buty...”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1970, 15; „Skarpety”, *Przyjaciółka*, nr 40, 1974, 15; „Czapka z wełny”, *Przyjaciółka*, nr 52, 1970, 15.

²⁰ „Prosto z Paryża”, *Przyjaciółka*, nr 8, 1963, 15.

²¹ „Moda Polska na 1964 r.”, *Przyjaciółka*, nr 12, 1964, 2–3; „Moda... moda”, *Przyjaciółka*, nr 8, 1966, 9.

²² Jadwiga Komorowska przed podjęciem pracy w redakcji „Przyjaciółki” pracowała w czasopiśmie „Gospodyni”, redagując rubrykę poświęconą modzie, wewnątrzom i życiu. W latach 70. była dziennikarką „Przyjaciółki” tworzącą rubrykę modową. W ramach wydawanej przez redakcję serii książek „Biblioteczka Przyjaciółki” była autorką książek pt. *Sposób na urodę* oraz *Wszystko z resztek*. W latach 80. została redaktorką naczelną kwartalnika „Moda”, a następnie periodyku „Moda Top”. Patrz <https://www.ofeminin.pl/moda/kim-jest-jagoda-komorowska-zmarla-najslynniejsza-dziennikarka-modowa/3gry3tw> [dostęp: 2.02.2023].

widniały zdjęcia ubrań, butów i dodatków, których pożądała każda kobieta żyjąca w szarej rzeczywistości PRL-u. Fotografie pięknych i zadbanej modelek pobudzały dodatkowo zmysły estetyki czytelniczek „Przyjaciółki”. Z pisanych przez nią artykułów można było nie tylko dowiedzieć się, co jest aktualnie modne, ale także jak zestawić ze sobą elementy garderoby czy uatrakcyjnić codzienny strój. Ponadto poza dawką inspiracji informowała, spod czyjej igły wychodziły najnowsze projekty, kto był producentem oraz gdzie można nabyć upragniony towar²³.

Czytelniczki „Przyjaciółki” były zapoznawane również z wydarzeniami modowymi organizowanymi w Polsce. Redakcja zdawała relacje z odbywających się wystaw i targów odzieżowych. Przybliżała prezentowany przez wystawców asortyment, opisywała nowe modele i wzory. Tego rodzaju artykuły miały charakter wyłącznie pochlebny i entuzjastyczny w stosunku do producentów (takich jak np. Wólczanka, Dana, Bobo), jak i kontrahentów (ZSS Społem), którzy nabywali produkty w celu ich dalszej dystrybucji. Podkreślano także różnorodność oferty, bogaty asortyment, wysoką jakość i estetykę wyrobów²⁴. Były to zabiegi *stricte* propagandowe, gdyż prasa kontrolowana przez aparat państwowy, zobowiązana do realizowania wytycznych władz, była zmuszona do afirmowania produktów pochodzących z przedsiębiorstw państwowych. Rzeczywistość jednak znacząco odbiegała od płynących zapewnień. Wciąż istniała gospodarka niedoboru, a krajowa produkcja daleka była od tej prezentowanej na łamach prasy.

Redakcja „Przyjaciółki” koncentrowała się na prezentowaniu mody kobiecej, co było oczywiste z uwagi na profil pisma. W periodyku jednak pojawiały się także artykuły przybliżające najnowsze trendy mody męskiej, dziecięcej i młodzieżowej, wszakże to kobieta dbała o wygląd i ubiór całej rodziny²⁵. W jednym z artykułów

²³ Na przykład Jadwiga, „W czym na wczasy”, *Przyjaciółka*, nr 5, 1971, 15; eadem, „Modne dodatki”, *Przyjaciółka*, nr 10, 1971, 15; eadem, „Moda moda”, *Przyjaciółka*, nr 37, 1970, 15; eadem, „Moda moda”, *Przyjaciółka*, nr 15, 1971, 15; eadem, „Spódnice i bluzki”, *Przyjaciółka*, nr 51, 1974, 15; eadem, „Moda”, *Przyjaciółka*, nr 43, 1970, 15; eadem, „Po prostu sukienki”, *Przyjaciółka*, nr 37, 1973, 2–3.

²⁴ H. Kierzenkowska, „Więcej atrakcyjnych towarów”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1970, 7; Jadwiga, „Bielizna dla dzieci”, *Przyjaciółka*, nr 11, 1971, 15; J., „Moda, moda”, *Przyjaciółka*, nr 50, 1969, 15.

²⁵ Na przykład „Dla dzieci do szkoły”, *Przyjaciółka*, nr 33, 1959, 7; „Ubranka szkolne”, *Przyjaciółka*, nr 33, 1964, 7; „Jak ozdobić niemowlęcą wyprawkę”, *Przyjaciółka*, nr 25, 1959, 15; „Komplet dla niemowlęcia”, *Przyjaciółka*, nr 25, 1964, 8–9; „...I mnie interesuje najnowsza moda”, *Przyjaciółka*, nr 43, 1964, okładka; „Kołnierzyki do szkolnych fartuszków”, *Przyjaciółka*, nr 40, 1960, 11.

pisano: „Na ogół prezentujemy na tym miejscu stroje dla kobiet. Tym razem jednak odstępimy od tradycji. Żebyście, drogie Czytelniczki wiedziały jak ubrać swoich panów, zamieszczamy najnowsze modele garniturów męskich”²⁶. Co więcej, redakcja świadoma, że tygodnik czytają nie tylko kobiety²⁷, pisała: „Na życzenie licznych Czytelników zamieszczamy tym razem modę męską”²⁸. Podobnie jak w przypadku tekstów poświęconych modzie damskiej, periodyk lansował eleganckie kolekcje męskie. Prezentowano głównie garnitury, marynarki, swetry, okrycia wierzchnie oraz ubrania wizytowe²⁹. Ten sposób prezentacji odbiegał od realnych możliwości Polaków, tym bardziej czytelników pisma adresowanego do społeczności wiejskiej. Działał jednak na wyobraźnię i pobudzał potrzeby konsumenckie. Redaktorki, znając doskonale swoje czytelniczki, ich środowisko i potrzeby, chociaż ograniczone cenzura, publikowały materiały, które kobiety wiejskie mogły wykorzystać w codziennym życiu. Pisano, jak zawiązać chustkę na głowę, jak samodzielnie uszyć fartuszek bądź wygodny i ładny strój do chodzenia po domu³⁰. Nie zapomniano o kobietach w ciąży, poświęcając im od czasu do czasu rubrykę z poradami krawieckimi i modowymi³¹, a nawet zamieszczano wzory odzieży przeznaczonej dla pracowników Państwowych Gospodarstw Rolnych³².

Podsumowanie

Tygodnik „Przyjaciółka” w całym analizowanym przedziale czasowym prezentował treści związane z modą. Od lat 60. zauważalne były zmiany w częstotliwości ukazywania się artykułów poświęconych modzie, a także w atrakcyjności materiałów. W periodyku pojawiały się już nie tylko rysunki i projekty ubrań, a przeważały duże fotografie, często zajmujące całe strony pisma. W latach

²⁶ „Dla naszych panów”, *Przyjaciółka*, nr 40, 1972, 15.

²⁷ „Przyjaciółkę” czytało niemal 30% mężczyzn.

²⁸ Jadwiga, „Moda dla ojca i syna”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1971, 2, 15.

²⁹ Ibidem; „Sweter męski”, *Przyjaciółka*, nr 9, 1959, 15; eadem, „Dla synów i mężów”, *Przyjaciółka*, nr 17, 1969, 16.

³⁰ Na przykład Jadwiga, „W czym po domu”, *Przyjaciółka*, nr 4, 1974, 7; „Jak wiązać chusteczkę”, *Przyjaciółka*, nr 25, 1957, 11; „Fartuszki”, *Przyjaciółka*, nr 12, 1962, 11.

³¹ Na przykład Jadwiga, „Będę matką”, *Przyjaciółka* nr 1, 1974, 15; eadem, „Przyszła matka także modna”, *Przyjaciółka* nr 31, 1973, 7.

³² „Odzież robocza”, *Przyjaciółka* nr 46, 1964, 2, 15.

70. na stałe pojawiła się rubryka „Moda” prowadzona przez jedną z najlepszych w Polsce dziennikarek modowych. Ponadto eksploracja numerów wykazała dwutorowość działań redakcji. Z jednej strony prezentowano aktualne trendy modowe płynące prosto z Paryża, eleganckie sukienki, żakiety, kapelusze, szykowne stroje wieczorowe, a nawet modę plażową, co znacząco odbiegało od realiów życia ówczesnych kobiet wiejskich, do których przecież adresowana była „Przyjaciółka”. Z drugiej strony dziennikarki, znając potrzeby kobiet oraz swoich czytelniczek, stawiały na aspekt praktyczny. Drukowano arkusz wykrojów, udzielano wskazówek krawieckich, czy też doradzano, jak schludnie i wygodnie wyglądać w domu przy codziennych obowiązkach gospodarskich. Faktem jest, że rubryki modowe były chętnie czytane i oglądane przez kobiety. Prezentowane zdjęcia najmodniejszych kreacji, nawet niebędących w zasięgu ręki gospodyni domowej, miały na celu kształtowanie gustów Polek, a także wzbudzanie w nich poczucia estetyki. Zaś dołączanie wykrojów i porad miało walor praktyczny, który był niezwykle ważny w czasach Polski Ludowej.

Bibliografia

Literatura przedmiotu

- Boćkowska, Aleksandra. *To nie moje wielbłądy. O modzie w PRL*, (Wołowiec: Wydawnictwo Czarne, 2015).
- Fidelis, Małgorzata. Stańczak-Wiślicz, Katarzyna. „Piękne i zaradne. Rytuały ciała, moda i uroda”, w: Katarzyna Stańczak Wiślicz, Piotr Perkowski, Małgorzata Fidelis, Barbara Klich-Kluczevska (red.), *Kobiety w Polsce 1945–1989. Nowoczesność, równouprawienie, komunizm*, (Kraków: Universitas, 2020).
- Rydz, Agnieszka. „Moda okupacyjna w Paryżu i w Warszawie”, w: Elżbieta Winiecka (red.), *Mody: teorie i praktyki*, (Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2018).
- Sokół, Zofia. *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, (Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1998).
- Sokół, Zofia. „Przyjaciółka» – tygodnik kobiecy (1948–1989). Część I. Lata 1948–1951”, *Kieleckie Studia Bibliologiczne*, t. 6, 2001, 89–111.
- Szydłowska, Agata. *Paryż domowym sposobem. O kreowaniu stylu życia w czasach PRL* (Warszawa: Wydawnictwo „Muza”, 2019).

Artykuły w prasie

- „...I mnie interesuje najnowsza moda”, *Przyjaciółka*, nr 43, 1964, okładka.
- „Biustonosz”, *Przyjaciółka*, nr 1, 1963, 8–9.
- „Bluzka do pizamy”, *Przyjaciółka*, nr 30, 1959, 8–9.
- „Bolerko”, *Przyjaciółka*, nr 22, 1959, 14–15.
- [brak tytułu] (strój narciarski), *Przyjaciółka*, nr 2, 1957, 7.
- [brak tytułu], *Przyjaciółka*, nr 41, 1970, 16.
- „Czapka z wełny”, *Przyjaciółka*, nr 52, 1970, 15.
- „Czy pani lubi peleryny”, *Przyjaciółka*, nr 42, 1974, 14.
- „Dla dzieci do szkoły”, *Przyjaciółka*, nr 33, 1959, 7.
- „Dla naszych panów”, *Przyjaciółka*, nr 11, 1972, 15.
- „Fartuszki”, *Przyjaciółka*, nr 12, 1962, 11.
- J., „Moda, moda”, *Przyjaciółka*, nr 50, 1969, 15.
- Jadwiga, „Będę matką”, *Przyjaciółka*, nr 1, 1974, 15.
- Jadwiga, „Bielizna dla dzieci”, *Przyjaciółka*, nr 11, 1971, 15.
- Jadwiga, „Buty... buty... buty...”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1970, 15.
- Jadwiga, „Dla synów i mężów”, *Przyjaciółka*, nr 17, 1969, 16.
- Jadwiga, „Liczy się pomysł”, *Przyjaciółka*, nr 44, 1974.
- Jadwiga, „Moda”, *Przyjaciółka*, nr 43, 1970, 15.
- Jadwiga, „Moda dla ojca i syna”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1971, 2, 15.
- Jadwiga, „Moda, moda”, *Przyjaciółka*, nr 7, 1970, 16.
- Jadwiga, „Moda moda”, *Przyjaciółka*, nr 37, 1970, 15.
- Jadwiga, „Moda moda”, *Przyjaciółka*, nr 15, 1971, 15.
- Jadwiga, „Modne dodatki”, *Przyjaciółka*, nr 10, 1971, 15.
- Jadwiga, „Na wiosnę i... lato”, *Przyjaciółka*, nr 7, 1971, 16.
- Jadwiga, „Nie ubiór zdobi, lecz... dodatki”, *Przyjaciółka*, nr 42, 1972, 7.
- Jadwiga, „Od stóp do głów w dzianinie”, *Przyjaciółka*, nr 45, 1974, 15.
- Jadwiga, „Po prostu sukienki”, *Przyjaciółka*, nr 37, 1973, 2–3.
- Jadwiga, „Przyszła matka także modna”, *Przyjaciółka*, nr 31, 1973, 7.
- Jadwiga, „Spódnice i bluzki”, *Przyjaciółka*, nr 51, 1974, 15.
- Jadwiga, „Udanej zabawy”, *Przyjaciółka*, nr 52, 1974, 15.
- Jadwiga, „W czym na wczasy”, *Przyjaciółka*, nr 5, 1971, 15.
- Jadwiga, „W czym po domu”, *Przyjaciółka*, nr 4, 1974, 7.
- „Jak ozdobić niemowlęcą wyprawkę”, *Przyjaciółka*, nr 25, 1959, 15.
- „Jak wiązać chusteczkę”, *Przyjaciółka*, nr 25, 1957, 11.
- „Jesienna dziewczyna”, *Przyjaciółka*, nr 42, 1974, okładka.
- „Kapryśna”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1959, 15.
- Kierzenkowska H., „Więcej atrakcyjnych towarów”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1970, 7.

- „Kołnierzyki do szkolnych fartuszków”, *Przyjaciółka*, nr 40, 1960, 11.
- „Komplet dla niemowlęcia”, *Przyjaciółka*, nr 25, 1964, 8–9.
- „Kostium plażowy”, *Przyjaciółka*, nr 19, 1964, 8–9.
- „Koszulka-wiatrówka dla dziecka od 7 do 9 lat”, *Przyjaciółka*, nr 32, 1959, 8–9.
- „Maszyna do szycia w każdym domu”, *Przyjaciółka*, nr 8, 1963, 14.
- „Moda Polska na 1964 r.”, *Przyjaciółka*, nr 12, 1964, 2–3.
- „Moda. Przeróbki”, *Przyjaciółka*, nr 47, 1970, 15.
- „Moda... moda”, *Przyjaciółka*, nr 8, 1966, 9.
- „Moda... moda... moda...”, *Przyjaciółka*, nr 41, 1967, okładka.
- „Na plażę”, *Przyjaciółka*, nr 20, 1959, 3.
- „Odpowiadamy naszym Czytelnikom”, *Przyjaciółka*, nr 49, 1970, 7.
- „Odpowiadamy naszym Czytelnikom”, *Przyjaciółka*, nr 39, 1971, 7.
- „Odpowiadamy naszym Czytelnikom”, *Przyjaciółka*, nr 49, 1972, 7.
- „Odzież robocza”, *Przyjaciółka*, nr 46, 1964, 15.
- „Płaszcz dla dziewczynki”, *Przyjaciółka*, nr 42, 1970, 8–9.
- „Płaszcz i spódnica”, *Przyjaciółka*, nr 41, 1974, 8–9.
- „Płaszczyk dla dziewczynki”, *Przyjaciółka*, nr 8, 1963, 8–9.
- „Prosto z Paryża”, *Przyjaciółka*, nr 8, 1963, 15.
- Przyjaciółka*, nr 26, 1966, 14.
- Przyjaciółka*, nr 19, 1973, 14.
- Przyjaciółka*, nr 29, 1973, 14.
- „Skarpety”, *Przyjaciółka*, nr 40, 1974, 15.
- „Sweter męski”, *Przyjaciółka*, nr 9, 1959, 15.
- „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 44, 1966, 7.
- „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 46, 1967, 7.
- „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 48, 1967, 7.
- „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 6, 1968, 7.
- „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 5, 1969, 7.
- „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 41, 1970, 7.
- „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 13, 1971, 7.
- „Szyjąc same oszczędzamy”, *Przyjaciółka*, nr 5, 1972, 7.
- „Ubranka szkolne”, *Przyjaciółka*, nr 33, 1964, 7.
- „Wiosenny płaszcz”, *Przyjaciółka*, nr 11, 1959, 8–9.

Źródła internetowe

<http://www.isk.bialystok.pl/moda/index.html>

<https://www.ofeminin.pl/moda/kim-jest-jagoda-komorowska-zmarla-najslynniejsza-dziennikarka-modowa/3gry3tw>